

MONDELINGE HISTORISCHE BRONNEN IN VLAANDEREN

Een stand van zaken en enkele beleidsaanbevelingen

[Roel Vande Winkel¹] Tussen januari en september 2004 voerde de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Universiteit Gent in samenwerking met het Vlaams Centrum voor Volkscultuur het onderzoeksproject 'Van horen zeggen.' *Mondelinge, historische bronnen bewaren en ontsluiten* uit. Onder promotorschap van prof. Bruno De Wever en prof. Karel Velle werd, met steun van de Vlaamse Gemeenschap, een kritische bevraging ondernomen naar de huidige expertise betreffende de productie,

Het Archief- en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw (ADV N) bewaart naast andere audiovisuele archivalia 390 interviews die in totaal circa 600 uren beslaan. De meeste werden actief verworven binnen het project *Mondelinge Geschiedenis*, opgestart door een gelijknamige werkgroep in 1985. Momenteel worden eerder op occasionele basis interviews geregistreerd. © ADV N

bewaring en ontsluiting van mondelinge, historische bronnen als vorm van oraal erfgoed in Vlaanderen. Op basis van de daaruit resulterende sterktezwakteanalyse werden een aantal beleidsaanbevelingen geformuleerd, die na aftoetsing met de betrokken actoren in een definitief eindrapport werden gegoten. Het voorliggende artikel vat de conclusies en aanbevelingen van het eindrapport samen en slaat zo de brug naar het vervolgproject *Van Horen Zeggen II*, dat zich toelegt op verdere sensibilisering omtrent deze problematiek en een ruimere valorisering en publieksgerichte communicatie van de onderzoeksresultaten.

BEGRIPSAFBAKENING: 'MONDELINGE, HISTORISCHE BRON' EN 'MONDELINGE GESCHIEDENIS' – GEEN SYNONIEMEN²

Mondelinge geschiedenis of *oral history* is de gemeenschappelijke term voor een aantal samenhangende onderzoeksactiviteiten, die erop gericht zijn het verleden te reconstrueren door het interviewen van getuigen. Mondelinge geschiedenis is als dusdanig een *geïntegreerde onderzoekspraktijk*. Deze omvat een aantal stappen, die min of meer in onderstaande volgorde worden doorlopen:

- het formuleren van historische vraagstelling(en) waarop men een antwoord wil vinden door getuigen te interviewen;
- het zich documenteren over de materie (periode, concrete gebeurtenis) waarnaar men onderzoek verricht door andere (bijvoorbeeld geschreven) bronnen te raadplegen;
- het contacteren van potentiële getuige(n);
- het interviewen van deze respondent(en), gebruikmakend van vooraf opgestelde vragen- en themalijsten;
- het documenteren van deze getuigenissen door – voor of na het interview – identificatiefiches van de respondenten op te stellen;

- het ontsluiten van de interviews, enerzijds door het afsluiten van een overeenkomst (met de respondent) over de toegankelijkheid van het interview, anderzijds door het opstellen van een volledige of verkorte transcriptie;
- het aanwenden van de verworven informatie in een historisch betoog, dat diverse vormen kan aannemen (geschreven publicatie, tentoonstelling, audiovisuele productie, website etc.).

Hoewel dit niet als *conditio sine qua non* wordt beschouwd, streeft de onderzoeker er doorgaans naar het interview op een audiovisuele informatiedrager (geluids- of beeldbron) te registreren. Het geheel van documenten dat uit deze onderzoekspraktijk ontstaat, met andere woorden de opname van het interview én alle randdocumenten (identificatiefiche, vragenlijst, juridische overeenkomst, transcriptie etc.) omschrijven we als een mondelinge bron. Een mondelinge, historische bron is dus een eindproduct van mondelinge-geschiedenisonderzoeksactiviteiten. Internationaal heerst de consensus dat mondelinge historici alles in het werk moeten stellen om de optimale bewaring en ontsluiting van door hen gecreëerde mondelinge, historische bronnen te verzekeren.

Ook deze activiteit is een cruciaal onderdeel van mondelinge geschiedenis als praktijk.

In klank- of beeldarchieven kunnen we heel wat vormen van oraal erfgoed terugvinden, die niet aan de definitie van mondelinge, historische bron voldoen, maar toch historisch relevant zijn. Hetzelfde geldt voor andere audiovisuele sporen uit het verleden zoals opnames van muziekconcerten, theatervoorstellingen, fictiefilms, familiefeesten, ... Mondelinge, historische bronnen vormen dus slechts een onderdeel van ruimere begrippen als oraal erfgoed of audiovisuele archivalia. Deze vaststelling sluit natuurlijk niet uit dat bepaalde aanbevelingen met betrekking tot mondelinge, historische bronnen ook op andere audiovisuele archivalia van toepassing kunnen zijn. En vice versa: bij het op dragers registreren van mondelinge, historische bronnen en het (streven naar) duurzame bewaring van dergelijke dragers wordt men immers geconfronteerd met een technische problematiek die ook voor andere audiovisuele dragers en archivalia van toepassing is.

VAN HOREN ZEGGEN (I):

UITGANGSPUNT EN ONDERZOEKSMETHODE

Vanuit het onderzoeksproject *Van Horen Zeggen* werd in eerste instantie een kritische bevraging ondernomen naar de huidige expertise betreffende de productie, bewaring en ontsluiting van mondelinge, historische bronnen in Vlaanderen. De bevraging was er niet in de eerste plaats op gericht een exhaustieve inventaris van alle mondelinge, historische bronnen opgeslagen in Vlaamse archieven, musea en andere erfgoedinstellingen op te maken. Het was daarentegen de bedoeling om via een steekproef enerzijds te peilen naar een stand van zaken over het behoud en beheer van mondelinge, historische bronnen bij instellingen die in de late jaren 1970 en de vroege jaren 1980 actief aan mondelinge

geschiedenis deden, anderzijds een analyse te maken van activiteiten die nieuwe erfgoedspelers momenteel her en der in Vlaanderen ontwikkelen. Daartoe werd de consultatie en bevraging van een aantal representatieve Vlaamse academische instellingen, archieven, documentatiecentra, musea en andere erfgoedwerkers ondernomen. In deze consultatieronde werden ook erfgoedspelers betrokken wier audiovisuele archivalia slechts gedeeltelijk aan de (bovenstaande) strikt gedefinieerde wetenschappelijke definitie van mondelinge, historische bron beantwoorden.

Om de resultaten van dit onderzoek in een ruimere context te kunnen plaatsen, werd niet alleen over de taalgrens gekeken, maar werden ook werkbezoeken gebracht aan relevante buitenlandse onderzoekscentra en werd deelgenomen aan een internationaal congres van de *International Oral History Association* in Rome.

Vervolgens werd op basis van die bevraging een sterktezwakte-analyse gemaakt, die ten slotte toeliet een aantal beleidsaanbevelingen te formuleren. Tijdens een op 15 september 2004 georganiseerde studiedag³ werden deze bevindingen en aanbevelingen getoetst aan de mening(en) van tijdens het onderzoek geconsulteerde respondenten en andere 'spelers' uit het ruime erfgoedveld. Tijdens deze studiedag genoteerde reacties en aanvullingen werden samen met de onderzoeksresultaten geïntegreerd in een rapport dat in dit artikel wordt samengevat.⁴

ANALYSE VAN DE EXPERTISE BETREFFENDE DE PRODUCTIE, BEWARING EN ONTSLUITING VAN MONDELINGE, HISTORISCHE BRONNEN IN VLAANDEREN

Mondelinge geschiedenis maakte zijn intrede in onze regio minder snel dan in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Toch is mondelinge geschiedenis zeker geen nieuwe (historische) praktijk in Vlaanderen. Aan het begin van de jaren 1970 en het begin van de jaren 1980 werd Vlaanderen gekenmerkt door een eigen *oral history wave*, die tot op heden zijn sporen nalaat. Deze golf, die ook in Franstalig België merkbaar was, was vooral het resultaat van initiatieven die universiteiten en industriële archeologen lanceerden. Een in 1997-1998 uitgevoerde enquête, die leidde tot het eerste gepubliceerde systematisch overzicht van mondelinge bronnen in Belgische openbare archieven⁵ toonde duidelijk aan dat mondelinge geschiedenis als onderzoekspraktijk minder courant werd toegepast dan voordien, maar toch zijn sporen had nagelaten in de collecties en actuele werking van verscheidene belangrijke instellingen. De naar aanleiding van *Van Horen Zeggen (I)* uitgevoerde consultatieronde bevestigt deze onderzoeksresultaten en breidt ze uit naar andere erfgoedsectoren. Hoe met de fysieke erfenis van die pioniersperiode (en de daaropvolgende jaren) wordt omgesprongen,

Aan de Universiteit Gent zet prof. Bruno De Wever de traditie van Herman Balthazar voort door met studenten projecten mondelinge geschiedenis uit te werken. In de academiejaren 2003-2004 en 2004-2005 werden in nauwe samenwerking met het Archief & Museum Zusters van Liefde Jezus en Maria interviews afgenomen van (bejaarde) zusters. Men ging daarbij onder meer na waarom deze zusters voor een leven als religieuze kozen, in welke mate de realiteit aan die verwachtingen beantwoordde, hoe strikt de regel van de congregatie in de praktijk werd toegepast, ... © Archief & Museum Z.L.J.M.

is afhankelijk van diverse factoren en doorgaans voor verbetering vatbaar. Men kan niet ontkennen dat de bewaring/ontsluiting van in het verleden geproduceerde/verworven bronncollecties doorgaans problematisch is. De toegang tot vele interviews wordt inhoudelijk belemmerd, bv. door een gebrek aan catalogisering/ontsluiting of het ontbreken van randdocumenten. Ook de materiële toegankelijkheid (bv. door de fysieke degeneratie van geluids- en beeld dragers) laat te wensen over. Hoewel er in Vlaanderen terzake expertise wordt opgebouwd en verspreid,⁶ blijkt uit de binnen dit rapport uitgevoerde consultatieronde dat vele instellingen ofwel onvoldoende vertrouwd zijn met deze richtlijnen, ofwel (en dit is eerder de regel dan de uitzondering) niet over voldoende tijd, ruimte en middelen beschikken om deze richtlijnen te implementeren. Instellingen die over belangrijke historisch gegroeide collecties beschikken, uiten daarom eerder een behoefte aan middelen en kennis van zaken om al aangelegde/verworven collecties te ontsluiten dan aan vorming over mondelinge geschiedenis als praktijk of aan middelen voor het opstarten van nieuwe projecten mondelinge geschiedenis.

Het gebrek aan technologische knowhow en/of financiële middelen om dergelijke kennis te implementeren, is ook duidelijk merkbaar bij de productie van nieuwe, mondelinge historische bronnen. Verscheidene respondenten blijken bijvoorbeeld gebruik te maken van opnameapparatuur die interviews enkel en alleen in mp3-formaat registreert: een compressievorm die radiofonisch niet aan de kwaliteitsminima voldoet en evenmin aan archiefnormen beantwoordt. Het valorisatiepotentieel van deze bronnen wordt hierdoor van meet af aan gehypothekerd. Dat men zich doorgaans niet van deze problematiek bewust is, is grotendeels begrijpelijk. De snelheid waarmee in dit digitale tijdperk nieuwe hard- en software wordt gelanceerd om na steeds korter wordende intervallen weer te worden afgeschreven ten voordele van nieuwere technologie, maakt dat enkel professionele geluidstechnici nog het bos door de bomen kunnen zien. Men kan hieruit concluderen dat er nood is aan een technologisch aanspreekpunt voor Vlaamse erfgoedspelers.

De nood aan vorming en ontwikkeling van expertise over mondelinge geschiedenis beperkt zich natuurlijk niet tot het materiële. Ook inhoudelijk is de werkwijze van diverse instellingen vanuit wetenschappelijk standpunt voor verbetering vatbaar. Mondelinge geschiedenis lijkt de laatste jaren in het Vlaamse erfgoedlandschap een heropleving te kennen, maar die indruk blijkt bij nader onderzoek slechts gedeeltelijk correct. *Oral history* is *hot* en 'mondelinge geschiedenis' wordt in het discours van diverse erfgoedspelers gehanteerd als containerbegrip. De term wordt bijvoorbeeld ingezet ter omschrijving van allerlei projecten die weliswaar gebruik maken van interviewtechnieken of -fragmenten, maar die gemeten aan internationale conventies niet aan de wetenschappelijke definitie van mondelinge geschiedenis beantwoorden. Men streeft een snelle en grootschalige publieksvalorisatie na, wat op zich toe te juichen valt, maar heeft daardoor te weinig oog voor aspecten waarvan het belang pas op langere

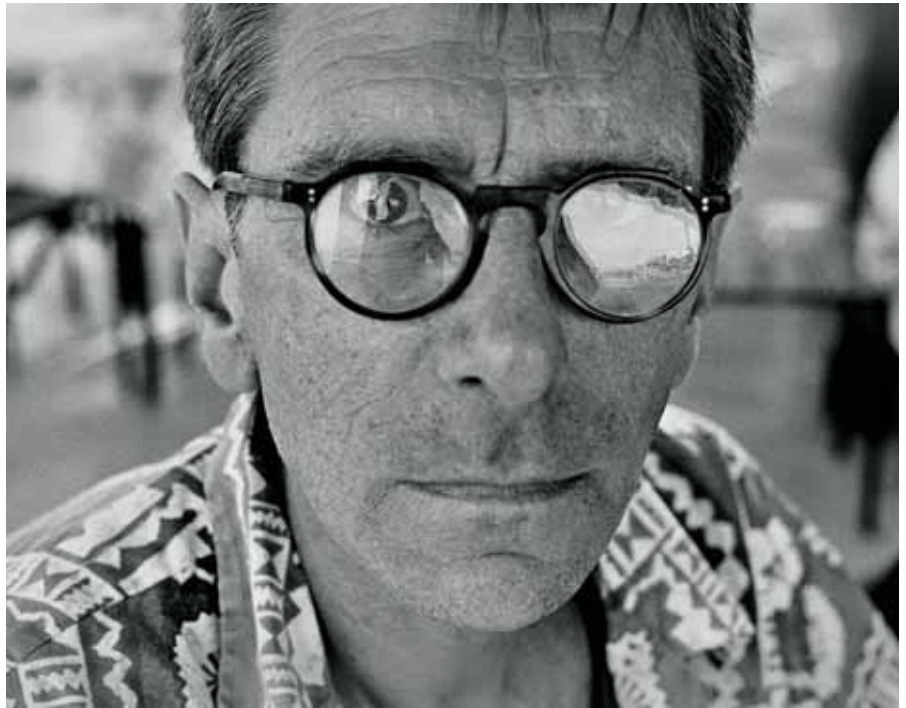

Het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel vzw (AMVB) lanceerde verscheidene projecten mondelinge geschiedenis. Het project Brussel Verteld en Ontsloten leverde onder meer een gesprek op met mevrouw Bogaerts, ruim honderd jaar oud (midden), wiens ouders (onder) een belangrijke rol in het toneelleven speelden. Naar aanleiding van Brussel aan 't werk werden interviews afgenomen van voormalige Vlaamse zelfstandigen, waaronder bakker Ivens (boven), die getuigden over hun beroepsleven in het Brusselse. © AMVB

termijn duidelijk wordt, zoals het creëren van randdocumenten en het gebruik van hardware en software die de lakmoestest van professionele archivariissen doorstaan. Rekening houdend met de tijdseconomische beperkingen waarbinnen deze actoren opereren (vaak gaat het om relatief kleinschalige projecten van korte duur) kan men hier begrip voor opbrengen. Maar men kan enkel vaststellen dat projecten die de langetermijnbewaring en/of -ontsluiting van bronnen die men verzamelt en/of produceert veronachtzamen, het potentieel belang van deze bronnen voor toekomstige onderzoekers ondergraven, terwijl men uitgerekend van projecten in de erfgoedsector een grote gevoeligheid voor deze problematiek mag verwachten.

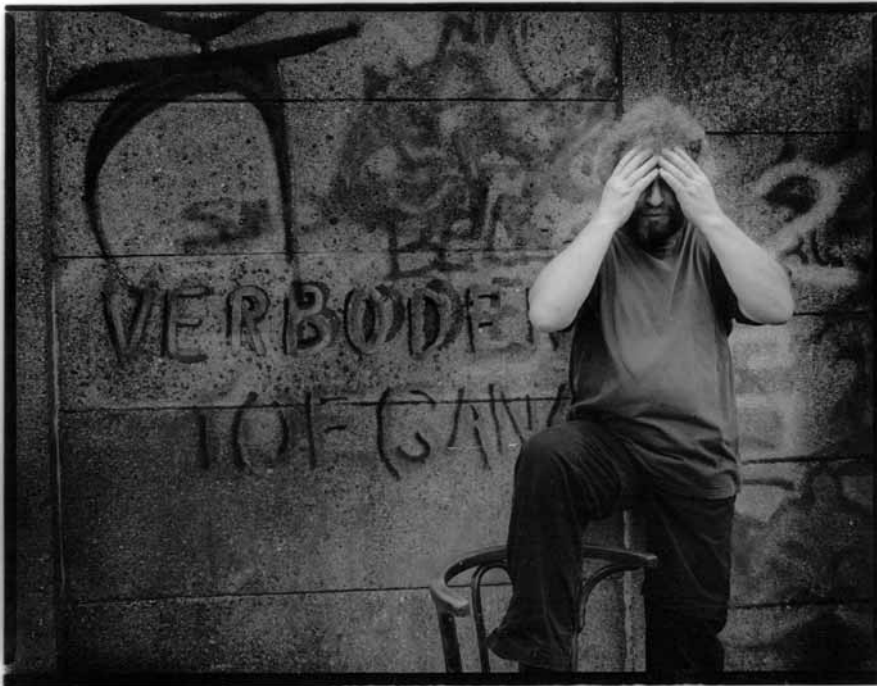
De mate waarin de geconsulteerde instellingen belang hechten aan mondelinge geschiedenis, is uiterst variabel. Een eenduidig beeld schetsen is onmogelijk. Sommige instellingen maken gebruik van informele interviews (gesprekken) als onderdeel van een ruimere onderzoeksstrategie zonder die bronnen te registreren/

archiveren. Anderen houden wel vast aan de internationaal aanvaarde methodologie en creëren occasioneel nieuwe mondelinge, historische bronnen. Geen der geconsulteerde instellingen beschikt over een fulltime medewerker mondelinge geschiedenis. Met uitzondering van het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel (AMVB), dat er op kortere termijn projectmatig wel in slaagt een onderzoeker op dit terrein tewerk te stellen, bestaat daar evenmin een constante behoefte aan. Hoewel mondelinge geschiedenis dus eerder als een complementaire dan als een prioritaire activiteit gezien wordt, wensen de meeste respondenten, zij het op projectmatige basis, op dit terrein actiever te worden en zelf mondelinge, historische bronnen te creëren in plaats van ze louter passief te verwerven. Veel actoren zijn vragende partij voor initiatieven die de methodologische ruggengraat van projecten ondersteunen, getuige het succes van de publicatie *Gestemd Verleden* en de grote belangstelling voor de (Zw)erfgoed-cursussen die het VCV organiseert. Ook het aantal dagelijkse 'hits' op de in mei 2004 voor het VCV gelanceerde website www.mondelinge-geschiedenis.be bewijst de levendige interesse voor vorming.⁷ Een opmerkelijke bijdrage tot de vorming van mondelinge historici en tot de creatie van mondelinge, historische bronnen wordt geleverd door opleidingen geschiedenis (logischerwijze vooral door departementen nieuwste of hedendaagse geschiedenis) van Vlaamse universiteiten. Op deze manier is bijvoorbeeld de Universiteit Gent een belangrijke producent van mondelinge, historische bronnen, die vervolgens hun weg vinden

Het Vlaams Theaterinstituut (VTi) interviewde binnen het project Stafkaart Theatraal Erfgoed en de ontwikkeling van de Podiumarchief website een honderdtal respondenten over hun persoonlijk archief of over elders bewaard archief dat hun activiteiten in de theaterwereld documenteert. Ook Eric De Volder (artistiek leider van Ceremonia) en Mong Rosseel (bezieler en drijvende kracht achter De Vieze Gasten) werden geïnterviewd. © Tania Desmet

naar diverse archieven. Het is tot slot belangrijk aan te geven dat de Vlaamse expertise betreffende de productie, bewaring en ontsluiting van mondelinge, historische bronnen weliswaar diep onder het peil van de *founding fathers* van deze discipline ligt (Groot-Brittannië en de Verenigde Staten), maar toch niet verwaarloosbaar is. Globaal kan worden gesteld dat diverse van de geconsulteerde instellingen elk op hun terrein een voorbeeldfunctie vervullen. Het Amsab - Instituut voor Sociale Geschiedenis ontwikkelde een gesofisticeerd programma om mondelinge, historische bronnen te ontsluiten, het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel vzw richt zich met zijn mondelinge-geschiedenisprojecten naar internationale conventies, het Stadsarchief Antwerpen ontwikkelde relevante knowhow over de bewaring van geluidsarchieven (wat natuurlijk ook voor de VRT-archieven geldt), het KADOC Documentatie- en Onderzoekcentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving integreerde mondelinge geschiedenis in diverse onderzoekspraktijken, de Auschwitz Stichting nam deel aan een door de Yale University geleid project, het Erfgoed Meetjesland en de Verhalenbank Brugge ontwikkelden interessante projecten rond oraal erfgoed, de KULeuven, de UGent en het VCV leveren apart en samen een belangrijke bijdrage aan de vorming van *oral historians* en de productie van mondelinge historische bronnen,... De uitdaging bestaat erin deze expertise te bundelen. Daartoe kunnen, voortbouwend op de consultatieronde en de aansluitende analyse, zes beleidsaanbevelingen worden geformuleerd.

Mong Rosseel, bezieler en drijvende kracht achter De Vieze Gasten. © Tania Desmet – De Vieze Gasten

AANBEVELING 1: HET POTENTIEEL VAN DE BEWEGING ROND ORAL HISTORY STIMULEREN DOOR EEN INTERSECTORAAL OVERLEG TE ORGANISEREN

De overheid zou een intersectorale werkgroep mondelinge geschiedenis (en oraal erfgoed) kunnen samenstellen, die expertise uit het brede erfgoedveld en uit de academische wereld bundelt. Deze werkgroep fungeert als inhoudelijk kennisnetwerk. Het netwerk adviseert de overheid bij het ontwikkelen van beleidsvisies en -acties en creëert een draagvlak voor synergie tussen diverse actoren. Het netwerk onderhoudt nauwe contacten met de internationale *oral history community* en maakt maximaal gebruik van in Vlaanderen beschikbare expertise. Het VCV, dat momenteel de functie van katalysator, opleidings- en kenniscentrum uitbouwt, zou in de totstandkoming en coördinatie van dit netwerk een centrale rol kunnen spelen.

AANBEVELING 2: EEN GLOBAAL BELEID VOOR DE PRODUCTIE, BEWARING EN ONTSLUITING VAN MONDELINGE, HISTORISCHE BRONNEN ONTWIKKELEN

De overheid zou vervolgens in overleg met het in de bovenstaande aanbeveling vermelde netwerk tot een transparante beleidsvisie betreffende de productie, bewaring en ontsluiting van mondelinge, historische bronnen kunnen komen. Het is van groot belang dat deze visie niet restrictief is, maar de problematiek met open geest benadert. De ontwikkelde visie zou dus ook op andere vormen en bronnen van oraal erfgoed van toepassing moeten zijn: op historische opnames van streekdialekten, liederen en verhalen, enz. Het culturele belang van dergelijk oraal erfgoed wordt zeer expliciet erkend door de nieuwe UNESCO-conventie immaterieel erfgoed (17/10/2003). Deze conventie, die immaterieel cultureel

erfgoed wil vrijwaren en daarbij groot belang hecht aan orale tradities en uitdrukkingen (met inbegrip van taal als vehikel voor immaterieel cultureel erfgoed) werd tot dusver nog niet geratificeerd door de Vlaamse Gemeenschap. Een dergelijke ratificering staat hoog op de lijst van te ontwikkelen beleidsopties.

AANBEVELING 3: DE SUBSIDIERING VAN NIEUWE ERFGOEDPROJECTEN (MET EEN COMPONENT MONDELINGE GESCHIEDENIS) KOPPELEN AAN HET HALEN VAN REALISTISCHE MINIMUMVEREISTEN

De overheid vertaalt haar beleidsvisie naar een aantal minimumcriteria waaraan nieuwe erfgoedprojecten dienen te beantwoorden. Concreet wordt aanbevolen het voorbeeld van de Britse *Heritage Lottery Fund* te volgen, die in de brochure *Helping your application – Oral*

history projects concrete minimumvereisten voor projectaanvragen verwoordt. Indiërs van nieuwe projecten worden zo gestimuleerd het te volgen onderzoekstraject doordacht te plannen en te budgetteren, van het voorbereidend onderzoek tot en met het verzekeren van langetermijnbewaring en -ontsluiting van de gecreëerde bronnen.

AANBEVELING 4: DE ALGEMENE KWALITEIT EN TOEGANLIJKHEID VAN MONDELINGE, HISTORISCHE BRONNEN STIMULEREN DOOR HET OPZETTEN VAN VORMINGSACTIVITEITEN

Om bestaande initiatieven te ondersteunen of nieuwe projecten mondelinge geschiedenis te stimuleren, worden via diverse platformen en media (lessenreeksen, handboeken, websites, etc.) introducties en bijscholing georganiseerd. Hierbij kan worden voortgebouwd op het educatieve instrumentarium dat in het vervolgproject *Van horen zeggen II* zal worden ontwikkeld. De aangeboden vorming mag niet louter gericht zijn op de productie van 'nieuwe' mondelinge, historische bronnen maar moet ook bijdragen tot een herwaardering, bescherming, ontsluiting en valorisatie van in het verleden gecreëerde bronnencollecties. Het is aangewezen middelen te creëren voor meer (permanente) vormingsinitiatieven en directe vormen van consultancy voor projecten (*coaching*) en erfgoedinstellingen (advisering).

AANBEVELING 5: DE FUNCTIE VAN EEN TECHNOLOGISCHE ONDERZOEKSCEL OF EEN TECHNOLOGISCH ONDERZOEKSCENTRUM ONDERZOEKEN

De overheid zou het initiatief kunnen nemen tot de oprichting van een zelfstandig onderzoekscentrum of, wanneer dat niet haalbaar is, van een onderzoekscel aangehecht bij een bestaande structuur,

dat adviseert bij het oplossen van technologische vraagstukken. Deze cel ontwikkelt technische expertise en adviseert bijvoorbeeld op het gebied van het wetenschappelijk verantwoord conserveren van verouderde dragers, het duurzaam 'beschermen' van in gevaar verkerende bronnen, het gebruik van nieuwe hard- en software etc. Enerzijds zou men dus technologische expertise over conservering, restauratie en publieksontsluiting kunnen ontwikkelen, anderzijds deze expertise op audiovisueel erfgoed (in de ruimste zin van het woord) kunnen toepassen. Over dit onderzoek, dat vanzelfsprekend in nauw overleg met internationaal vergelijkbare instanties dient te worden uitgevoerd, zou regelmatig gecommuniceerd moeten worden. Men zou zich bijvoorbeeld kunnen spiegelen aan de activiteiten van de in Groot-Brittannië opgerichte *Archives Task Force*⁸ en *UK Audiovisual Archive Strategic Framework*⁹. De eenheid zou tevens kunnen investeren in apparatuur die ter beschikking kan worden gesteld van spelers uit het erfgoedveld. Deze 'technische onderzoeksel' zou de expertisecoren kunnen vormen van een op termijn te organiseren (eventueel virtueel of genetwerkt) 'Vlaams geluidsarchief', waarop in onderstaande aanbeveling verder wordt ingegaan.

Sylvain Brachfeld en de directeur van de 'Centrale' van Antwerpen. © Stadsarchief Antwerpen, archief S. Brachfeld, FOTO 27348

AANBEVELING 6: DE OPRICHTING VAN EEN 'VLAAMS AUDIO(VISUEEL) ARCHIEF' ONDERZOEKEN

De overheid zou een initiatief kunnen ondersteunen om in overleg met de archiefsector en de betrokken expertisecentra en collectiebeheerders (bv. de VRT) de kwalitatieve langetermijnconservering van mondelinge bronnen (en audiovisueel erfgoed) te garanderen. Binnen het Archiefdecreet zou men bijvoorbeeld de mogelijkheid kunnen nagaan om naar internationaal voorbeeld (de *British Library National Sound Archive*, het Franse *Institut National de l'Audiovisuel*, het *Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid*) een Vlaams audioarchief (of audiovisueel archief) te organiseren. Dit betekent niet noodzakelijk het oprichten van een nieuwe archiefinstelling, maar kan zich ook vertalen in het coördineren en ondersteunen van onder andere decentrale deponering, behoud en beheer (restauratie, conservering, ontsluiting). Hiertoe kan een bijzondere (coördinatie)opdracht aan één of meerdere (archief)instellingen worden toegekend. ■

Bar-Mitsvah met rechts de moeder van Sylvain Brachfeld en dochter Héléne. Er werden 13 kaarsen aangestoken. © Stadsarchief Antwerpen, archief S. Brachfeld, FOTO 25972.

Het Stadsarchief Antwerpen zet geen eigen projecten mondelinge geschiedenis op poten, maar conserveert wel door derden geschonken interviews. Van groot belang is de collectie Brachfeld: Sylvain Brachfeld interviewde gedurende vele jaren joden die de Tweede Wereldoorlog overleefden en voerde ook ruimer onderzoek naar de joodse aanwezigheid in het Antwerpse voor en na de oorlog, een onderwerp waarover hij uitgebreid publiceerde.

- 1 Roel Vande Winkel is postdoctoraal onderzoeker bij het FWO-Vlaanderen, lid van de Werkgroep Film- en Televisiestudies (Universiteit Gent, vakgroep Communicatiewetenschappen) en gastprofessor aan de Hogeschool Sint Lukas Brussel. In januari - september 2004 was hij als wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan 'Van Horen Zeggen: Mondelinge, historische bronnen bewaren en ontsluiten' (Universiteit Gent, vakgroep Nieuwste Geschiedenis i.s.m. het Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw), een onderzoeksproject waarvan de resultaten in het voorliggende artikel worden samengevat.
- 2 Voor een uitgebreidere introductie, zie: Bruno DE WEVER en Pieter FRANÇOIS, *Gestemd verleden: mondelinge geschiedenis als praktijk*. Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003.
- 3 Studiedag *Mondelinge, historische bronnen in Vlaanderen*, georganiseerd door de Universiteit Gent in samenwerking met het Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw op 15 september 2004 in Brussel.
- 4 Roel VANDE WINKEL, *Eindverslag onderzoeksproject 'Van horen zeggen' (I). Mondelinge, historische bronnen in Vlaanderen. Een kritische bevraging naar de huidige expertise (kennis, ervaring en realisaties) inzake de productie, bewaring en ontsluiting van mondelinge, historische bronnen in Vlaanderen als vorm van oraal erfgoed*. Gent, Universiteit Gent, 2004. Het volledige rapport kan worden aangevraagd op www.mondelinge-geschiedenis.be of www.vcv.be.
- 5 Bruno DE WEVER, *Mondelinge bronnen*. In: Patricia VAN DEN EECKHOUT en Guy VANTHEMSCHE (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België*. Brussel, VUBpress, 2000, p.1245-1260. Aan de *Université Libre de Bruxelles* (ULB) ondernam de onderzoekseenheid *Prosopopée* kort nadien een soortgelijke, grootschaligere inventarisatiepoging, waarvan de resultaten tot dusver ongepubliceerd bleven.
- 6 Het Stadsarchief Antwerpen profileert zich terzake overtuigend als kenniscentrum. Liesbeth BAATEN, *Krachtlijnen conserverings- en digitaliseringsbeleid: geluidsarchief*. Antwerpen, Stadsarchief Antwerpen, 2003; Philippe BOUDREZ, *Magnetische dragers voor het archief*. Antwerpen, Stadsarchief Antwerpen, 2002.
- 7 Hiermee wordt wat Vlaanderen betreft een lacune ingevuld die vrij recent nog voor de lage landen werd gesignaleerd in Peter SCHOLLIERS, *IA@WWW in .BE en .NL. Internet, geschiedenis en volkscultuur in Vlaanderen en Nederland in de 21^e eeuw*. Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2002, p.18.
- 8 *Listening to the past, speaking to the future. Report of the Archives Task Force*. London, Museums, Libraries and Archives Council, 2004.
- 9 *Hidden Treasures: the UK Audiovisual Archive Strategic Framework*. London, British Universities Film & Video Council, 2004.